

LF: = Lotta Fröjdfeldt
SE: = Samuel Engblom
BP: = Bi Puranen
SS: = Sverker Sörlin

[musikjingle]

SS: Så tror jag vi har en alldeles sällsynt faktiskt fyrkantig utbildningsstruktur.
SE: Konfrontera studenter med texter de annars inte skulle ha läst, och diskussioner de annars inte skulle ha.
BP: Vad har vi gjort med alla dessa duktiga unga som tog över klassrummen när lärarna inte var bra nog på universiteten, och skapade sina egna kurser, och så vidare?

[musikjingle]

LF: Hej och välkomna till podden Högskolepedagogisk spaning. I dag har vi ett avsnitt som heter Bildningens roll inom framtidens högre utbildning. Jag som leder det här poddavsnittet, jag heter Lotta Fröjdfeldt och jobbar på Mälardalens universitet.
Med mig som spanare har jag Samuel Engblom, före detta statssekreterare hos Anna Ekström, men också doktor i europeisk komparativ rätt.
Bi Puranen, docent i ekonomisk historia och generalsekreterare för World Values Survey.
Samt Sverker Sörlin, idéhistoriker på KTH och dessutom professor i miljöhistoria.
Vi inleder helt enkelt det här avsnittet då med en spaning från Samuel. Vad har du hittat?
SE: Jo, när jag hörde det här ämnet så fick det mig att tänka på diskussioner som vi hade internt under min tid på Utbildningsdepartementet kring vad som ... först: Vad är kvalitet i högre utbildning? Och då sa man det då, och det är klart förenklat, att det ur en arbetsgivares perspektiv är det väl att studenterna får rätt kompetens för att klara sig i arbetslivet. Ur samhällets perspektiv är ju då att man får rätt kompetens till arbetslivet också viktigt, men även att utbildningen bidrar till att skapa aktiva samhällsmedborgare. Och sen ur studentens perspektiv, ur individens perspektiv, så handlar det ju då återigen om rätt kompetens för att få ett jobb, om att kunna vara en aktiv samhällsmedborgare, men också om att utbildningen får en att utvecklas som människa på lite olika plan.
Då blir min nästa fråga: Vad är det då som ger den här typen av kvalitet i utbildningen? Hur ska utbildningen vara, vad ska den innehålla för att den då ska förbereda för arbetslivet, skapa samhällsmedborgare, men också bidra till den här personliga utvecklingen?

Det första är att den ska vara relevant. Alltså, det ska vara rätt stoff, rätt lärandemål. Den ska vara aktuell. Alltså, den ska reflektera de senaste kunskaperna, alltså kopplingen till forskningsfronten, till att ha, och det är vikten då av att ha lärare som själva är forskare.

Den ska behandla aktuella samhällsproblem och den ska knyta an till det som sker i samhället, utanför akademien.

Men sen den tredje saken, det är att den ska ha djup. Och det här djupet är svårfångat, och vi hade långa diskussioner innan vi kom fram till vilket ord är bra att använda här för att beskriva detta. Och djupet handlar ju givetvis om djupet i det ämnet man studerar. Men jag skulle säga att i detta djup så ligger också någonting som jag skulle uppfatta i andra sammanhang, eller även kanske i det här sammanhanget skulle kunna beskrivas som bildning. Och det handlar om att det behövs kunskap som ger ett bredare synfält. Kunskap som gör att studenten kan sätta sin utbildning i ett sammanhang. Och kunskap som ger förmåga att dra paralleller, att se likheter mellan olika ämnesområden, mellan olika situationer, mellan olika tidpunkter i historien, och också kunskaper som gör att man kan förstå och göra liknelser. Mycket i en intellektuell process handlar ju ofta om att titta på en situation eller på vissa fakta, och så försöka sortera dem. Och i det sorterandet så är ju möjligheten att kunna likna det här vid andra saker, och det kan ju vara saker som finns inom andra ämnesområden, eller som finns i en annan tid, eller vad det kan vara. Det tror jag är en väldigt viktig del i många intellektuella processer.

Och ska man summera ihop det där skulle man kunna säga att det här bildningselementet då i den högre utbildningen, det är någonting som gör det, den gör utbildningen mer användbar, eftersom den ökar förmågan att ta de här kunskaperna och färdigheterna som man då har fått i sin utbildning, och använda dem på andra områden. Och bland annat också då för att vara en aktiv samhällsmedborgare.

Sen kommer då den svåra frågan: Hur går man till väga praktiskt för att få in sådan kunskap i utbildningen? Och där vill jag först säga det att där upphör ju den, där skulle jag säga att där har den politiska frågan upphört. Därför att jag tror inte att politiken ska gå in och detaljstyra utbildning på den nivån. Utan då är vi nere i det som handlar om hur man på lärosätetsnivå och institutionsnivå, och hos en enskild universitetslärare själv lägger upp utbildningen. Men det är också någonting som jag själv intresserar mig för, eftersom jag ändå har undervisat en del, och det är väl någonting som jag skulle kunna tänka mig att göra mer av i framtiden.

Och då är frågan: Hur får man då in rent praktiskt detta? Och det finns ett extremt exempel. Det är ett amerikanskt lärosäte som heter St John's College, där hela utbildningen bygger på att man läser great books. Då har de en litteraturlista som innehåller mycket av det som vi väl skulle kalla nästan, så nästan, om man börjar titta på den så känns den nästan som en parodi av den klassiska bildningen. Det är mycket gamla greker. Men då bygger man undervisningen i matematik och naturvetenskap, men också i språk och andra saker, kring de här böckerna. Och sen, klart, så går man upp, kollar man även hur den här litteraturlistan ser ut på senare år, ja, då är den mer, i de senare åren så är den kanske mer modern, men man har byggt upp hela undervisningen kring att man ska läsa stora texter, och få sin kunskap ur de diskussionerna som kommer kring de här.

Och det är klart, det går att göra, om du har en kanske extremt selektiv studentgrupp, som är jätteintresserade av att göra det på just det här viset. Och som också vet att, och det finns en omvärld som uppskattar detta. Det finns en arbetsgivare som tycker att det här är, de som har gått den här utbildningen, de har verkligen gjort något särskilt.

Men det där är ju ett extremexempel. Vad jag tänker mer är kanske en vardaglig situation, och det som man kan göra, det är ju att konfrontera studenter med texter de annars inte skulle ha läst. Och diskussioner de annars inte skulle ha. För det är väl lite också vad bildningen är, skulle jag säga. Det här att kunskap som du inte direkt vet vad du ska använda den till är en del av bildningen, men också då, som jag sa till dig, just den här förmågan att se sammanhang, att kunna dra paralleller.

Man skulle kunna till exempel, om jag tittar då på den disciplin jag själv kommer ifrån, från juridiken, så är det klart att man skulle kunna komplettera rättsfallen och läroböckerna och lagtexten med utdrag ur skönlitteratur som beskriver den situation som den här rättsregeln är till för att hantera. Jag ledde en stor statlig utredning om sjuk- och aktivitetsersättningen. Det som tidigare hette förtidspension. Och det kan man ju, det är juridiskt väldigt tekniskt, och det finns också ett ekonomiskt perspektiv på detta. Vad kostar det här, att göra den här typen av förändringar? Men det finns ett väldigt starkt mänskligt perspektiv i den frågan. Och det är någonting som vi vet att det finns mycket sentida svensk litteratur, som just har behandlat människor i den typen av utsatthet. En ekonomisk utsatthet, man befinner sig i utkanten av samhället. Man har tvingats lämna bort från arbetsmarknaden, men kanske arbetsmarknaden fortsätter, men man ställer fortfarande krav på dig. Och det är klart, den typen av text skulle ju, om man vågar lägga till en sådan text, kanske inte en hel bok men ett utdrag, när man ska undervisa om socialförsäkringssystemen. Så det är klart att det skulle ju ge studenterna någonting annat. Och det skulle ge dem en del av den här bredare förståelsen, tror jag. Och förhoppningsvis väcka andra tankar hos dem än dem som hade kommit om de bara närmade sig det här på ett mer traditionellt och strikt juridiskt vis.

LF: Tack så mycket, Samuel. Då vill vi höra om Bi, har du någon fundering kring det Samuel just har spanat?

BP: Det vore ju fantastiskt bra. Det jag funderar, du säger så här, hur man praktiskt ska lösa det. För det är klart, relevans. Att vara aktuell. Och att ha ett djup i sitt ämne. Och att också ha någon sorts bredd, referensramar till andra delar. Det är ju precis det vi vill ha. Men det är väl det som väldigt mycket saknas i den högre utbildningen i dag.

Jag undrar varför vi har fått det som vi har det i dag? Alltså, om man jämför med många andra länder med bildningstradition i studierna. Jag har ju absolut inget att invända mot något av det du säger. Det är bara så sorgligt att det inte är så i dag.

LF: Vill du svara någonting, Samuel?

SE: Det kan ju mycket väl finnas lärare därute som gör just de här sakerna. Så ska det vara möjligt att göra så, då krävs det ju att det finns en frihet i det, men också att man känner att man har, att det finns det förtroendet för den undervisande läraren, och att det här är någonting som där man har en uppbackning från ledningen. Det kan finnas studenter som reagerar negativt, som undrar varför ska vi läsa de här sakerna? Det ska

man ändå våga göra, våga utmana studenterna, med den typen av läsning och diskussion.

LF: Sverker, har du någonting att tillägga där? Hur implementerar vi det här praktiskt?

SS: Ja, verkligen, det är här är ju jättespännande tankar, tycker jag, från Samuel. Jag tyckte mycket om det du sa. Och jag fick några idéer. En, till exempel det här du pratar om sorterandet, alltså den som vet lite mer än precis det som kursen handlar om, kanske kan, och som så småningom lär sig mer och mer, då kan man på något sätt sortera saker på ett annat sätt. Man möter någonting nytt, sa du, så kan man likna det vid något man redan känner till. Jag tror verkligen att du har rätt i att intellektuella processer ser ut så.

Och kanske inte bara intellektuella, utan även emotionella. Och då, för jag tror nämligen att (skratt) vad människorna måste göra, gärna, är att man ska komma ut ur sig själv och inse att man ingår bland andra människor, och inte bara vara så extremt självupptagen, utan bli mer social. Och även att vara social tror jag handlar om att känna igen situationer och vara kanske lite förekommande, och vilja försöka leva sig in i hur andra har det. Och då, i smått och stort. Och då är man ju inne på ditt exempel här på en tillämpning. Till exempel från den sociala sidan, eller arbetsmarknaden, och man kommer i kläm. Men det handlar kanske också om att man, ja, man kunde kalla det för en mer generell förmåga till inlevelse. Som jag tror kan följa med kunskap. Den kanske inte måste göra det. Men jag tror att den kan, jag vill gärna se den som besläktad med bildning, eller en yttring av bildning.

Och strax intill för mig står ett annat ord, som jag tror du inte använde, men som jag tycker är viktigt när man pratar om sådana här saker, nämligen omdöme. Den som har mycket kunskap, och mycket djup kunskap om ett område, har också lättare att göra adekvata och rimliga och trovärdiga bedömningar. Och det är en stor resurs att äga. Och jag tycker nog att jag har upplevt det i mitt eget liv. Alltså, att jag hade (skratt) ganska lite kunskaper länge, och då var mitt omdöme lite ryckigt och så där, jag var inte särskilt säker på vad jag tyckte, jag kunde ändra mig ganska enkelt också. Men efterhand så tycker jag nog att mer och mer av mitt professionella liv i alla fall, har bestått i att använda mitt omdöme. Det är också vad jag mer och mer gör. Jag får sitta i olika grupper och använda mitt omdöme. Även om sådant som jag egentligen inte vet så jättemycket om, kanske.

Och då kan man säga, nu tar jag mig själv som exempel här, men jag tror jag inte är så väldigt konstig egentligen, utan jag tror att (skratt) de flesta människor är ungefär likadana och som jag, och har delat den här typen av erfarenhet. Så att det känns som ett viktigt påpekande.

Och likadant det här som du sa om, ja, det är taget ut en inledande utredning där om de tre nivåerna, med samhället ... arbetsgivaren och samhället och individen, den är viktig. Och det här med djupet som du pratade om också. Jag tycker att det är väldigt bra. Och då tänker jag på genomförandet. Om man ska svara på den frågan då. Att det är väl alldeles riktigt, Samuel, som du är inne på, att man får vara försiktig, särskilt från statens sida, att börja pilla i vad universitet och lärosäten själva ska hitta på om innehåll. Men vi har ju också gått med på saker. Vi har haft en Bologna-process som har styrt upp väldigt mycket av kvalifikationskraven på olika utbildningar, och den kom ju mitt under den mest brinnande nyliberala epoken, kan man säga. (skratt) I

början på 00-talet utvecklades tänkandet bakom Bologna-processen. Och det blev kolossalt arbetsgivarpräglat. Av de där tre dimensionerna var det arbetsgivaren, anställningsbarheten, som kom i centrum. Jag har inget emot anställningsbarhet, vem har det, men det är på något sätt, och i Sverige fick vi då en variant på detta, en hemdöpt variant, som leddes av en liberal utbildningsminister, där man pratade väldigt mycket om kunskapsprestationer. Uppsala universitet skulle kunna få Nobelpris, och så skulle den enskilde kunna få premier för att man var jätteduktig. Men det var ingen betoning på en bredare kunskapsförståelse.

Och mot bakgrund av vår starka modernistiska tradition, som i grunden är väldigt bra, där man jämnade ut och hyvlade av, och såg till att utbildningarna var väldigt paketerade och det skulle inte vara något onödigt tjafs. Man gick direkt från gymnasiet raka vägen in, ingen förberedande utbildning, så tror jag vi har en alldeles sällsynt faktiskt fyrkantig utbildningsstruktur. Och om man då skulle göra någonting åt det, så tror jag att man också skulle kunna diskutera hur pensumfrågor ser ut. Det är även en politisk fråga, tycker jag faktiskt, vad som ligger i olika utbildningar. Och det kan jag gärna säga mer om sen.

LF: Tack så mycket för era svar där. Vill du kommentera någonting kort, Samuel, på det som Sverker har kommenterat?

SE: Nej, men bara, jag kan ta den sista saken, just om pensumfrågor. Det som jag, det kan jag ju säga nu då, när jag har en friare roll, att det här med Bologna-processen, det håller jag helt med om. Att vi har stöpt utbildningar i en form som nog inte är helt lyckad, framför allt vad gäller de här nivåerna, att vi behöver förhålla oss betydligt friare i det, och tänka oss utbildningar som, olika längd. Det kan vara så att grundutbildningen är kortare, man jobbar ett antal år och sen kommer man tillbaka. Och nu med det nya omställningsstudiestödet, det finns stora, som andra sådana möjligheter än tidigare. Och det öppnar upp, tycker jag, på ett sätt som blir väldigt spännande att se vad man göra med.

Här, de frågorna som vi pratar om här, just det här med bredden, med kopplingar mellan ämnen och sådant, där tror jag att det finns en nisch som det skulle vara jättekul om någon ville ta.

LF: Spännande. Den får vi komma åter till, helt enkelt.

[musikjingle]

BP: Det där är väldigt spännande. Jag kan väl knyta an till precis det, hur kommer det sig att inte man har nischat sig på det där sättet? Alltså, att fundera kring det. Precis som Sverker tar upp med Bologna-processen och det som var både före, under och efter. Det blir väldigt mycket fina ord som vi får svårt, sen verkligheten på många institutioner och ... det möts liksom inte. Det där stuprörstänket. Man går en, ja, yrkesprogrammen till exempel, man blir ekonom eller läkare och så vidare, och sen är det otroligt mallat och väldigt reglerat. Och svårt för ... vildvuxenhet kring saker och ting. Så det är ungefär som att det är, man föreställer sig att det ... ut ska pluppa någon som har en särskild kompetens, så ska alla veta det, det är en varudeklaration på den här högskole- ... har man den här högskoleexamen, då passar man in i det här, eller i det där, fyrkanten, på något sätt. Men våra socionomer i dag är ju inte alls rustade för den verklighet som de möter ute, med den utsatthet som människor har. Alltifrån

gubbarna, som de kallar det, de alkoholiserade som sitter på parkbänkarna, till våra migranter, och med den ... Kan inte ens förklara att, och bemöta frågor, som de tar våra barn ifrån oss-diskussionen. Föreställningarna som många har. Därför att de är så hjälplösa och de vet inte, de är inte tränade i det. De är tränade i att vara någon sorts kommunala handläggare av vilka som får ersättningar och inte, och regelverk, och kunna de regelverken. Men det står sig där. Vad har vi gjort med alla dessa duktiga unga som tog över klassrummen när lärarna inte var bra nog på universiteten, och skapade sina egna kurser och så vidare? Alltså, det blir, alltså, ska vi prata om bildning, bildning som ... vi vill ju ge perspektiv. Vi vill att människor ska se och förstå sammanhang. Vi vill att man ska känna att man är en samhällsvarelse som har en frihet att kunna tänka själv, och att de viktiga, formativa åren är de när vi kan göra det.

Samtidigt så kommer man in då i ett system som är mallat, där man, har man haft oturen och valt en linje som ekonom eller jurist, eller läkare eller någonting, så är det extremt mallat, hela vägen. Och sen är det ju inte läraren, du säger det ska vara de duktiga lärarna. Ja, så är det ju på universiteten i USA. De som skriver böckerna är också de som undervisar, därför att det är en hög status i att vara lärare, och det är någonting man gör. Men i Sverige så känner jag många gånger att man försöker undvika undervisningen. Därför att man vill ägna sig åt forskning eller någonting annat. Alltså, den där växelverkan mellan utbildnings-, att vara en bra lärare och ... den har på något vis försvunnit.

Och jag undrar, det är en undran till er båda som kan så mycket om det här på den här högre nivån, om inte administrationen har ställt till med väldigt mycket? Det har kommit in ett mellanlager som hindrar i väldigt hög grad, som är extremt reglerande på hur saker och ting ska göras. Vi har till exempel, i många länder så är det en självklarhet att man har någon sådan där, det berättas, USA är ju paradexemplet med liberal arts, du tog ett exempel från USA, och där det ju är så att man har en bredd i början, i de unga, formativa åren, där man läser konst, litteratur, musik, filosofi. Och det är ingen motsättning mellan det och de andra ämnena, utan det integreras under hela utbildningens gång, och man växer som människa, man får en bredd.

Vi har det även nära oss, i de nordiska länderna. Norge har examen philosophicum, till exempel, som är väldigt intressant, där man tränas i att tänka kritiskt, att reflektera över vetenskapliga problem, som då är i de allra flesta fall en nödvändig förutsättning för att man ska få ut sin kandidatexamen. Också ett väldigt bra exempel på hur man ...

Vi har det brittiska systemet, där det egentligen inte spelar så stor roll vilket ämne det är du läst, utan att du har läst. Därför att med utbildningen följer reflektion, förmåga till abstrakt tänkande, du kan ta in just det här som du pratar så bra om, Samuel, med korsreferenser har man från olika håll och kanter. Och sedan så kan man utmärkt väl med sin examen i säg ancient history få väldigt många jobb. Alltså, det blir en inträdesbiljett till många andra utbildningar och anställningar.

Medan våra studenter, om de (skratt) ger sig till att, om de till exempel vill ändra, ja, det var kanske inte rätt, jag vill nog inte bli läkare eller ekonom, då får man börja om från ruta ett igen, om man går den här typen av utbildningar. Väldigt destruktivt ur ett ska vi säga kunskaps-, bildningsperspektiv, att man får kanske räkna med det för sig själv, i sin inre själ, men inte i utbildningen.

Ännu värre blir det om du ger dig till att studera utomlands. Vårt system är rätt insulärt, skulle jag vilja påstå, när man inte godkänner ... det ska vara en kurs som heter något speciellt för att du ska få gå vidare till nästa nivå. Och har du inte just den kursen, utan du har något annat, lite obskyrt ifrån något universitet som man inte känner till, i något annat land, så har man, utbryter en enorm svårighet att få komma in och komma tillbaka in i systemet igen. Man tar sig för pannan, man tänker vad har vi gjort som har gjort att vi har fått den här byråkratiseringen på något vis av det här? Det blir så, ja, det är så sorgligt med det här behovet av att reglera det som inte, det som borde vara den fas i livet där det är lärandet i centrum. Med vilken rätt reglerar man? Alltså, på det sätt som vi nu gör mer och mer, så vi får socionomer som ploppar ut, dåligt rustade för den verklighet som en socionom förmodligen kommer att arbeta i. Läkare som får lära sig att du ska använda 24 minuter, 25 minuter max per patient och så vidare. Du tränas in i någonting som rimligtvis inte är ett kunskapssamhälles signalement.

Och sen ytterligare, det sista. Det finns ju så många fina utbildningar, som på något vis inte värderas. Jag tänker på folkhögskoleutbildningar, folkrörelser som har fantastiska utbud, och som på något vis finns i skymundan, och får inte det värde ... I Norge är det ganska naturligt att när man har gått gymnasiet så tar man ett eller två år och är på folkhögskola, och på något vis är tillsammans med andra unga och tänker och diskuterar och spelar musik och så vidare. Hos oss har ju inte folkhögskolan alls den statusen och den rollen, den funktionen i det.

Och sen det sista som jag skulle säga innan. Det är om vi nu har tio procent, ja, 20 procent av vår befolkning och av de unga med, som kommer från andra länder, varav tio procent från utomeuropeiska länder, med helt andra tankevärldar och tankesystem, det finns så lite som tar hand om de tankevärldar, de sätt att se och tänka som man har, och nyttiggöra sig av dem i systemen. Alltså, så många som med sådan sorg konstaterar att de i praktiken är utestängda från högre utbildning hos oss. Så mycket värdefull erfarenhetskunskap som går förlorad, på grund av den här stelbentheten vi har. Ja, det var lite hårda ord kanske, men (skratt) jag känner att vi skulle kunna vara så mycket bättre. Det där som du beskriver, Samuel, och som Sverker tar upp, skulle kunna vara modellen. Men den är ju inte det.

LF: Tack så mycket, Bi. Mycket klokskap vi får med oss.

Vad tänker Sverker, vad tänker du om detta som Bi har spanat?

SS: Ja, bland annat så tycker jag att du tar upp någon form av, ska vi säga, kanske lite latent men ändå verklig intolerans som finns i det svenska systemet. Och kanske lite grann mer än bara i systemet, att vi är till exempel ganska snåla när det gäller, tycker jag, nu säger jag lite generellt här, när det gäller att acceptera andra människors sätt att prata svenska, och uttrycka sig på svenska. Om man jämför MIT till exempel, där kan de bräka på vilken, bryta hur mycket som helst. Bara det är någon sorts engelska så är det helt okej. Och jag är likadan själv, jag reagerar som stungen av en rocka när det är minsta lilla störning på någonting, även om jag försöker bättra mig. Jag tror att där har vi en intolerans, och den intoleransen kanske också finns i synen på vad som är relevant kunskap, för att fånga upp det där ordet som du hade, Samuel. Att vi är ganska snäva där också. Om man kommer med lite för brokig kunskap, och kanske inte lyssnar på alla de där professionssignalerna, som man skulle inhämta på den där

hårt mallade kursen där man ska bocka av alla rutorna för att få komma ut med en examen, så blir det också någon sorts märklig, lite paradoxal kunskapsintolerans också. Man borde egentligen bejaka avvikande kunskaper, och det tycker jag nog att jag har stor positiv erfarenhet av. Men i det dagliga så kan det bli så.

Och då uppstår ju sådana här, man kan säga, professionella getton. (skratt) Där man liksom vet saker väldigt mycket, men de vet ganska lite annat. Och då blir det inte så roliga arbetsplatser, det blir kanske också stressigt. Och lägger man på då ytterligare en mall som har att göra med sådan där prestationsinriktad tidmätning och sådant där, så kan alla börja kräkas över sitt jobb. Jag såg nu senast i någon tidning eller tidskrift att nu var det dags för läkarna att börja tycka att det var jobbigt på jobbet. Den här heroiska självuppfattningen, att man ska vara på jobbet 24/7, och det är inte lika kul längre, när det stressas och så där.

Så att jag tror att, socionomerna pratade vi om tidigare, att det finns en sorts, och där är man väl tillbaka lite grann i det här som kanske kan försöka förklara varför det ändå uppstår en sorts nisch (skratt) att det är inte bara, ja, det finns också en liten efterfrågesida. Att det finns människor som trots allt börjar vända tillbaka till någonting som kanske kändes som en helare och mer öppen form av kunskap. Inte bara ett sorts brutalt lärande för att klara en lite mer brutaliserad arbetsmarknad, utan någonting annat också. Det är väl någonting som jag tycker steg fram lite grann i det du sa.

LF: Bi, vill du kommentera någonting, det Sverker ...?

BP: Ja, du har många väldigt bra, ja, det är intressant att se det som en fråga om intolerans. Frågan är om det inte är just det, att vi är många, och det är klart, både du och jag har ju erfarenhet av Frankrike, där man har de här extrema kraven, alltså som ju är riktigt ... hard core intoleranta i hur man ska vara i den akademiska världen, och kunna språket till sin fulländning och så vidare.

Det finns ju två begrepp, när det gäller det här med kontexter. Alltså, bred, smal kontextualitet. Jag tycker det är spännande, därför att om man då lever i en kultur som vår, som vi ju kan hävda den är smalkontextuell i den här meningen att vi ska lära oss någonting som vi ska kunna, och det ska vi kunna på djupet. Och då har vi rätt att prata om det. Då kan vi uttala oss om det. För att där har vi vår (skratt) professionalitet. Och så sen ska vi ge helsike i resten, därför att det har inte vi kompetens till. Och så blir man rädd och vågar inte uttala sig kring det.

Och sen har vi då det bredkontextuella, som större delen av världen. Alltså, människorna som bor kring södra delen av Medelhavet, i Mellanöstern, i Afrika, Asien och så vidare. Och vad innebär det? Jo, då tar man in väldigt, väldigt brett. Man kanske inte alltid är så där spetsigt djup, men man lyssnar åt alla håll och kanter. Och när vi intervjuar våra migranter i Sverige, som jag gör i ett projekt, så ser ju vi att de är extremt bredkontextuella. De tar in vad de säger hemma i ursprungslandet, och vad de har hört på sociala medier, och så gör de en kökkenmödding av allting, och den har relevans för dem. Det är det man sätter sin tilltro till, den här bredkontextuella. Och så ska det möta vår smala, och då blir det bara totalcollision mellan de här systemen.

LF: Ja. Samuel, vad tänkte du, när du hörde Bi berätta?

SE: Ja, men först tror jag, Bi, du tog upp en väldigt viktig sak, och som jag tror, det här med att synen på kunskap och hur vi hanterar det rent praktiskt i det svenska högskolesystemet, att vi vet att validering är ett eftersatt område, det handlar dels om finansiering, men också det här att en kurs, alltså för att kunna gå en kurs så ska du ha läst precis kursen innan och läst kursen innan, och har du läst på något annat lärosäte eller läst utomlands, så är det inte alltid du får tillgodoräkna dig kanske såsom du hade trott, eller såsom du borde få göra.

Sen ska vi komma ihåg att vi har också i dag ett delvis nytt landskap. Vi nämnde folkbildningen och folkhögskolorna. Vi har också yrkeshögskolan som ju har växt väldigt mycket. Och jag tror att vi kommer att behöva bygga ett utbildningssystem, som hänger ihop mer, med mycket mer. Och då måste det också vara friare. Alltså, det behövs bryggor mellan, så du kan gå på tvären, och det behövs stegar. Vi måste se till att, alltså hur ser vägen ut för en undersköterska att bli läkare? Och den vägen kan inte se likadan ut som den gör för den som har gått ett naturvetenskapligt gymnasium och ska bli läkare. För det finns i den rollen en massa saker som handlar om hur sjukvården fungerar, hur människor fungerar och om den här kontakten med människor, som måste värdesättas någonstans på vägen. Och också kanske andra livserfarenheter som man har gjort. Så där tror jag, där finns någonting som är väldigt tydligt att vi borde bli bättre på i Sverige.

Sen tog du upp det här, ett exempel som jag tycker är lite farligt, Bi. Och det är det här du pratar om Storbritannien och säger jo, men det är inte så viktigt *vad* man har läst, utan *att* man läst. Fast sanningen är ju den att det viktiga är *var* du har läst. Det handlar om att de har gått på ett antal elituniversitet. Och en examen därifrån, oavsett i vad, är en entrébiljett till en viss samhällsklass. Och det där är ju inte ett bra system. Därför att det där är ju ett tecken på, och visst är det roligt, och träffar man de här människorna så är det ju fantastiska människor på många sätt, och som sagt var, en Boris Johnson kan bli premiärminister. Men det är ju för att man har fått inträdesbiljetten till en samhällsklass, och då är det viktiga *var* du har läst och inte *vad*.

Men det som man kan ta med sig där, det är väl också ibland det här synen på kunskap. Det här att om jag läser, det kan ju handla om studier av vissa väldigt klassiska ämnen. Du är en expert på antik grekisk historia, att du i det har lärt dig, utvecklat vissa intellektuella färdigheter som går att applicera på en massa andra områden. Där finns det någonting som jag tror skulle kunna vara bra i Sverige, och också på den svenska arbetsmarknaden. Att det här, det handlar inte om exakt vad du har läst, utan det kan också vara så att du har utvecklat vissa färdigheter när du har gjort detta, och de kan vara betydelsefulla oavsett, på helt andra områden.

BP: Och där har vi någonting som vi inte har tagit in ännu i samtalet, och det är hur näringsliv och arbetsgivare ser på utbildningen. För att det är ju som att får de den här ... vd-anmärkta utbildningarna, att nu, jaha, det här en ekonom, man vet vad man så att säga köper. Jag får intrycket att i många andra länder, inte minst just Storbritannien, så finns det ett mycket bredare sätt att tänka på rekrytering än ... var har vi hamnat i Sverige med de här märkliga rekryteringarna? Jag hörde på Ekot i morse när de intervjuade några som hade läst, några migranter, utomeuropéer, som har läst industriell ekonomi, och som får använda hela sista året bara till olika sökprocesser som tar enormt mycket tid med fyra och fem olika intervjuomgångar till ett och samma jobb, och som är totalt utmattade av det här, och så får de ändå inte något.

Alltså, de där kraven från arbetsgivarna är nog någonting som man också ska titta på. Är det rimligt att de har den här typen av krav på, ska vi säga, profiler på studenter som kommer ut? Det måste vara väldigt tufft att vara ung i dag och kunna möta de där förväntningarna. Och är de dessutom ens vettiga?

LF: Ja? Tack så mycket.

[musikjingle]

LF: Sverker, vad säger du, din spaning? Nu börjar vi komma in lite på efterfrågan här. Finns det någon efterfrågan på bildning?

SS: Ja, jag ska gärna säga någonting om det. Men låt mig säga ett par saker som en sorts förgrund då. Till att börja med ska jag väl bekänna att jag har försökt tänka lite på bildning några år här, på slutet särskilt då. Jag skrev en bok om det som, det jag tyckte att jag kom på något, som fortfarande, tror jag, kanske kan vara värt att säga, som en utgångspunkt för mig, nämligen lite tillspetsat då att bildning, som ju i så hög grad har knutits till det personliga och till individen, och individens ska vi säga rikare liv, kanske man kan säga, större möjligheter. Det är bra, det är inget fel på det. Men jag tycker det har varit en lite för snäv syn. Utan som vi väl har varit inne på rätt mycket i samtalet här också, att vi måste också ta in det samhällseliga. Alltså, den enskilda personens bredare kunskap och bredare förståelse har, menar jag, ett samband med samhällsklimatet i stort. Det är inte bara en personlig tillgång som man har i fickan och kan använda för sig själv, utan det händer något med människor när man går in i bildningsprocesser. Och i den här boken då så kallar jag det för att vi bör veta saker tillsammans. Inte så att vi läggs på någon kanon utifrån, det tror jag inte alls på, men att det finns en förståelse av att kunskapen och bildningen hänger samman med samhällsklimatet. Så att det finns en humanistisk sida hos det här, skulle man kunna säga.

Och jag tror att det är viktigt att tänka på detta bredare sätt, för att man inte ska få just den här lyxstämpeln på bildning, som det gärna blir. Alltså, att ja, men herregud, det får du väl göra på fritiden. Du kan betala för någon kurs också, den kan du gå på kvällarna hos någon sådan där studiecirkel eller så. Och det är inget fel på det, tvärtom. Det är bra saker, och en del av dem kan också få kosta pengar, tycker jag. Men det viktiga på något sätt på samhällsnivå så måste man för att få en stor utväxling på det här sättet att tänka, då måste man förena detta med de stora utbildningsinstitutionerna. Man kan inte bara ha det på fritiden. Och då måste man komma till de här frågorna om hur man väver in det i pensum, så att säga. I det som ska göras.

Och då, apropå det där med efterfrågan då, så tror jag att vi nu ser, kanske en lite optimistisk tolkning då, men jag har verkligen upplevt den, eftersom jag har blivit väldigt mycket ombedd att komma ut och prata om den här boken, att det verkar som om det finns en stor nyfikenhet på det här. Det är inte bra vi tre som sitter och pratar här nu, utan det finns många som tycks nyfikna. Och intressant nog verkar också väldigt många inte riktigt veta vad bildning är. Alltså, de är nyfikna, dels för att de tror att det kan vara användbart, det känns lockande. Men också för att de verkligen vill förstå vad det kan vara.

Och då ska jag bara nämna namnet på några av de aktörer som jag har träffat de senaste två, tre åren då, när jag har pratat om den här boken. Först och främst är det folkbildningssektorn, civilsamhällets organisationer, studieförbund och folkhögskolor som har varit väldigt aktiva, och de känner sig väl också bekräftade i att tänka, så att säga, på djupet om det som de alltid har hållit på med. Men jag märker också att det jag förkunnar inför dem, när vi träffas, det är inte riktigt samma sak som de gör. De har fortfarande lite mer individuellt inriktad profil, och jag brukar försöka peppa dem att tänka lite bredare då på samhället. Och det verkar de i och för sig också gilla.

Jag tror att jag har varit sex gånger på Skolverket de senaste 18, 24 månaderna, och det är delvis beroende på att det är en mycket stor myndighet med många boningar, där man gör saker lite parallellt så där. Men jag tror också att det speglar en sorts, ja, det har de ju sagt också rakt ut, alltså att det speglar en nyfikenhet även där, och kanske också i viss mån en otålighet över att de inte riktigt kommer fram på de vanliga vägarna. De har högre ambitioner i myndigheten än vad kostymen har medgett. Och de söker redskap att tänka nytt.

Sen tycker jag mig också märka på universiteten att det finns en växande nyfikenhet. Jag hörde nu, det här är lite ryktesspridning så ni får ta det för vad det är, (skratt) men att Uppsala universitet har startat ett litet specialprojekt och satt ut ganska många miljoner internt för att de som vill fördjupas i bildningsaspekter på utbildning ska få möjlighet att göra det.

Och vi har ju Linköping som ju har mycket pedagogikverksamhet på olika nivåer i gång, och där jag också tror att det finns en nyfikenhet. Och då kan man ju gå tillbaka till det som jag uppfattar som det sista skriket på det här området, det var under Sigbrit Frankes period som chef för Högskoleverket och universitetskansler, när hon under 00-talet kallade samman ett antal personer, kloka och omdömesgilla och så där, för att försöka tänka nytt kring de här frågorna. Det blev en del intressanta skrifter och seminarier. Jag deltog inte själv i det där, men jag följde det lite från sidan. Och jag tyckte det var löftesrikt, men det var på något sätt som om dubbarna inte tog. Det var inte riktigt den tiden när det gick att genomföra sådana här saker, trots vissa ambitioner då.

Men nu så kommer det in, och då tror jag att om man skulle lägga till en faktor, förutom det här med att många, som vi har varit inne på tidigare, att enskilda personer söker sig till detta, så tror jag också att det kan ha att göra med en sorts konkurrenssituation inom högre utbildning. Att det inte längre är så hög prestige som det en gång var med de här, det som vi här har kallat för mallade utbildningar och standardiserat och så där. Att det finns så att säga fler nivåer att söka sig till också. Och där tror jag många ser med en viss, även om man kan hålla med Samuel om baksidorna, att de är som aristokratiska och hierarkisk modell som man har i Storbritannien, så tror jag många ändå känner sig lockade av det här att det faktiskt finns en annan utbildningsform som är rikare, och att det systemet medger det. Man behöver inte köpa hierarkin bara för det, utan man kan ju tänka sig att det här utvecklas i lärosätena som en faktor som kan göra lärosätet attraktivt. Och det måste ju vara något bra, om man kan leverera bättre utbildning med sådana här bildningsinslag.

Och att det börjar, att det är det vi ser lite grann komma upp nu. Och då går ju brickorna gärna kanske inte till de mest extrema, St John's College och så, där man

bara kör med classics liksom, utan jag tror att det mera kanske just Cambridge, Stanford i USA. På KTH håller vi på och göra små försök ändå att bygga en lite mer humanistisk utbildning i programmen där. Det är ingen enkel match, men vi gör vissa framsteg. Och då har vi tittat, det gjorde jag faktiskt själv, jag gjorde en ganska grundlig undersökning av ett antal amerikanska och vissa också kontinentala universitet på hur de har ordnat det där. Och vi framstår då som vi är helt extrema, kan man säga. Vi har praktiskt taget ingenting av detta. Medan däremot standardkravet på de stora toppuniversiteten i USA för ingenjörsutbildningar är 25 procent av utbildningen. Du ska lära dig ett främmande språk minst på Stanford. Du ska syssla med antingen dans, teater eller skulptur. Det är massa krav. Och du ska gå massor med kurser som gör att, och varför är det så? Jag tror att den grundläggande faktorn där är att det funkar. Det funkar väldigt bra. De här personerna får fantastiska jobb och fantastiska löner, och anses jätteduktiga. Och det funkar. Och man vill helt enkelt inte låta sig representeras som universitet av människor som inte har de egenskaperna.

Harvard hade också väldigt stränga krav på det här tidigare, och man har det fortfarande, fast man har ändrat sitt system. Så att det finns någon, det finns så att säga en annan värld, en annan värld är möjlig här. Och det borde vara möjligt att ta itu med det. Men det är väldigt många hinder och trösklar, så att om min spaning är någorlunda rimlig så kan det vara så att vi faktiskt upplever en period där så att säga efterfrågesidan börjar växa, så till den grad att man kanske ändrar sig inne i institutionerna lite grann. För där har man ju kunnat hänvisa hela tiden till sådant där svenskt näringslivs reflexer, som du berättade om, Bi, här. Att man vill ha en likadan som man är själv då, ungefär. (skratt) Så vet man vad man får. Men alltså, i det långa loppet så tror jag att ungdomarna kan, och även samhället, kommer att må väl av att det blir lite annorlunda.

LF: Tack. Och då tar vi och avslutar med era reflektioner på Sverkers spaning, och samtidigt så klart, vart är vi på väg? Sverker avslutade ju lite hoppfullt där. Är ni lika hoppfulla? Samuel?

SE: Jag tänker så här. En sak som vi inte får glömma när vi jämför Sverige med andra länder, det är ju det ju här hur kursbaserad ändå vår högre utbildning är. Det vill säga, den som vill plocka ihop en ganska udda fyrkant kan göra det. Men sen klart ska du ju då kunna försvara den gentemot när du söker ett jobb sen. Visa att titta här. Det kanske inte är så att när det skulle vara spännande att se studenter som läser väldigt olika ämnen, men ändå måste du fortfarande nå tillräckligt djup i någonting, just för att komma upp på en nivå där du skriver mer avancerade texter, där du mer gör en djupare analys, men sen komma till exempel, göra ett examensarbete som visar hur allt det här hänger ihop, och som kan bli det som tar dig vidare till en arbetsgivare. Där du binder ihop olika saker. Och det tror jag är, där finns det någonting som är som en möjlighet i det svenska systemet, ur individens perspektiv.

Men sen är det ju det här, det som det kollektiva. En sak som jag skulle vilja se, och som skulle vara jätteroligt att vara med och testa, det är egentligen två saker. Det ena är ju nu, nu har vi omställningsstudiestödet som kommer, det här med att ha kurser som blandar studenter i olika skeden i livet. Jag själv undervisade för ett antal år sen på en specialkurs i juridik i Umeå, där det var HR-personer, fackliga ombudsmän och klassiska ungdomsstudenter. Det blir en helt annan diskussion i en sådan, än om det bara är ungdomsstudenter. Det tycker jag är en sådan där.

Det andra är att de här människorna som ska jobba ihop i framtiden, att faktiskt våga bygga kursmoment, där du sätter en jurist, ekonom, en litteraturvetare, och någon annan, och så får de, och en ingenjör, och så får de diskutera och hantera samma frågeställning, samma samhällsproblem. Och det där går ju att göra. Det handlar ju bara om att du ska klara av att synka dig över institutionsgränserna på olika sätt, och bygga det där seminariet eller det där kursmomentet. Sådant där tror jag skulle, just för att man ska öppna upp, öppna upp porerna på studenterna, mot andra discipliner, mot andra sätt att se på saker, för att de ska själva sen också lockas skaffa sig den här bredden.

BP: Ja, jag tycker väldigt mycket om det du säger, Sverker, därför att det är så, det rymmer så mycket hopp. Och samtidigt försöker man ju hela tiden, man blir ju lite miljöskadad av den värld vi lever i, funderar på, hur ska det gå till? Hur operationaliserar man det här?

Alltså, efterfrågan finns ju där. Man tittar på hur världen är i dag med krig som händer och folk har svårt att förstå, hur kan helt plötsligt energifrågan fara iväg som den gör, miljöfrågan som du kan väldigt mycket kring klimaten och så vidare. Alltså, vi ser ju, behovet av bredd tror jag väldigt många människor känner inom sig. Men vi har inte ett system som möter det, så att man kan hitta det. Och det du beskriver här med de här processerna är ju väldigt lockande. Precis som Samuel, när du pratar om att öppna porerna till det här, hur man ska kunna jobba över institutionsgränserna. Ja, då måste ju de personer som fungerar som ... oljan i maskineriet, eller borde fungera som det, administrationen till exempel, då måste ju de bli utbildade på ett helt annat sätt än vad administratörerna är i dag. I dag har jag en känsla av att görs någonting som är spännande, bra, så nog sjutton finns det någon administrativ hake på varför man inte kan göra det ena och det andra. Att man stoppar. Hur får vi bort stoppklossarna? Alltså, fokusera lite på vad är det som hindrar? Vad är det som gör att vården, med all den duktiga personalen och bra utbildning, ändå inte kan använda sin kraft i att verkligen jobba på ett bra sätt med att möta människor som är i behov av vård och omsorg? Ja, då finns de där administrativa mellanlagren som skickar iväg saker åt fel håll. Jag tror att vi skulle behöva fokusera på systemen runt omkring den akademiska världen. Vad kan vi göra åt dem? Som strukturfrågorna. Där misstänker jag att många hinder finns för just det här som vi verkar vara så eniga om, att det finns ett sådant stort behov av, för samhällets skull.

LF: Tack. Sverker, vad svarar vi på det?

SS: Ja, det finns väl hinder här och var. Jag tror vi skulle kunna fylla en hel eftermiddag med att prata om olika byråkratiska hinder. Jag har en hel kavalkad av anekdoter jag skulle kunna berätta, men jag tror jag ska avstå från det här och nu. (skratt) Det är bara att hålla med om att det finns saker att rensa upp.

Men jag vill säga ett par saker här bara. Först och främst: En ytterligare part i det här målet är faktiskt just precis studenterna. De har ju sina organisationer. SFS ordförande, eller vice ordförande och så, har jag träffat många genom årens lopp. Det slår nästan aldrig fel, tycker jag, när man pratar med dem. De är väldigt på när det gäller sådana här frågor. De vill egentligen ha bredare utbildningar. De tycker ibland att det är lite själlöst, och de kan berätta väldigt många skrämmande historier från sina medlemmars vardag.

Och därför har jag också glatt mig på senare år under din chef, Anna Ekström, Samuel, som verkligen började använda ordet bildning också i sin, ska vi säga, kunskaps- och utbildningspolitiska vokabulär. Det var ju i stort sett borta tidigare väldigt länge, och gick ju, och det gick ju mycket mer mot kunskapsprestation. Nu får vi se hur det blir framöver. Men det här finns det någonting som en opinion, tror jag.

Och när jag pratar om, jag håller med dig, Samuel, om att det finns en stor frihetsgrad egentligen, på papperet. Men tittar man på de stora, breda professionsutbildningarna, som ju har blivit både fler och större och bredare, kan man säga, (skratt) i den programmifieringen som Lars Haikola en gång fastslog i sin utredning att vi hade i svensk högskola, så är det ju där, tror jag, skon klämmer. Alltså, där släpper man ju inte gärna efter på de här färdiga boxarna. Och där tror jag att det stora omtänkande skulle behövas. Och det är klart att det finns många hinder som blir stora, att det uppstår också nervositet, och faktiskt ren protektionism. Alltså, det handlar om vissa grupper som har liksom monopoliserat undervisning, och det är svårt att bryta upp det. Men mitt sista ord skulle väl vara att även om politiken inte ska lägga sig i detaljerna här, så tror jag att just som Anna försökte göra, talk from the top har någon betydelse i alla fall. Att det liksom, på något sätt ger det råg i ryggen åt förändringsprocesser, att man visar att det är legitimt. Och kan man sen här och var gripa in från politisk nivå med att kanske räta ut någon krokig vinkel och så där, (skratt) och göra det lite lättare och stimulera, och ta något större grepp så där, så är det ju faktiskt möjligt. Och jag vet inte om jag sa det, men faktum är att jag träffade även på sista skriket här på slutet en stor grupp från två delar av Utbildningsdepartementet, där även ju tjänstemännen börjar tänka i de här banorna. Och jag tror att det är viktigt att det tänks på många håll här, för att vi måste inte ha det som vi har haft det. Det går att ändra.

LF: Tack. Och stort tack allihopa för spännande spaningar. Vi har rört oss från begränsningar och boxar till att öppna upp möjligheter, och se möjligheter på alla nivåer.

Tack både Samuel, Bi och Sverker. Och tack för att ni har lyssnat på Högskolepedagogisk spaning.

[musikjingel]